

आवद्ध : एनडीफन्ट

पेशागत हकहित, सुरक्षा, श्रम एकता आजको आवश्यकता

नेबियु सन्देश

NEBEU SANDESH

त्रैमासिक

वर्ष - १

अङ्क १

२०७२ कार्तिक

सहयोग रु. १०/-

अदालतबाट न्याय : नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन दर्ता

२०७० साल श्रावण १३ गते एक विशेष भेलाबाट नेपाल बैङ्कमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको हकहितको संरक्षण सम्बर्द्धन एवम् जुभारु एकता कायम गर्न प्रकाशलाल जोशीको अध्यक्षतामा नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन गठन गरियो । सो गठित युनियन श्रम कार्यालयमा मिति २०७०/७/७ दर्ता नं. १४१४ मा दर्ता गरिएकोमा विद्यमान ट्रेड युनियनहरूको अवरोध र विरोधका कारण श्रम कार्यालयबाट प.सं. ८७५/०७०/०७१ मिति २०७०/०८/२८ मार्फत दर्ता गर्न नमिल्ने भनी निर्णय गरियो ।

श्रम कार्यालयको सो निर्णय बढर गरी ट्रेड युनियनको अधिकार र श्रम हकहित सुरक्षित गरी श्रम ऐन अनुसार ट्रेड युनियनको दर्ता गरी

प्रमाणपत्र उपलब्ध गरिदिनु भनी आदेश सहित गरी पाउँ भनी मिति ०७/३/१ गते अध्यक्ष प्रकाशलाल जोशीबाट श्रम कार्यालयमा मुद्धा दायर गरियो ।

विभिन्न मितिहरूमा पेशी र आदेश अनुसार लामो समयको मुद्धा प्रक्रिया पछि मिति २०७२/०३/१० मा श्रम अदालतबाट मिति ०७०/८/२८ को निर्णय बढर गरी नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन दर्ता गरी प्रमाणपत्र दिनु भनी निर्णय गरे बमोजिम श्रम कार्यालयबाट मिति २०७२/३/२० देखि लागु हुने गरी प्र.प.नं. ३३६७ बाट प्रमाणपत्र उपलब्ध गरियो ।

यसरी सम्पूर्ण कर्मचारीहरूले आफ्नो हक हित सुरक्षा र ट्रेड युनियनको विकासमा श्रम अदालतबाट न्याय पाएको छ ।

विदेशी नै चाहिन्छ भन्ने सोच
त्याग्नु जरुरी छ ।

पूर्व महाप्रबन्धक

श्री गौरीलाल श्रेष्ठसँगको

अन्तर्वाता

(पृष्ठ ६ मा)

कर्मचारी युनियन एनडिफन्टमा आवद्ध

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियनलाई संस्थागतरूपमा अधि बढाई ट्रेड युनियनको धर्म निर्वाह गर्ने उद्देश्यले अन्य पेशागत युनियनहरूमा जस्तै समय सान्दर्भिकतालाई मध्यनजर गरी नेपाल राष्ट्रिय प्रजातान्त्रिक ट्रेड युनियन महासंघ (एनडिफन्ट) मा मिति २०७२ श्रावण १९ गते देखि आवद्धता जनाएको छ ।

कर्मचारी युनियनमा समावेशी समाहित

नेपाल बैङ्कमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको हकहित संरक्षण, सम्बर्द्धन एवम् जुभारु एकता कायम गर्न र पेशागत हकहित सुरक्षा र ट्रेड युनियन आन्दोलनलाई सफल बनाउन २०७० श्रावण १३ गते विधिवतरूपमा गठन भएको यस युनियनले लिएको उद्देश्य परिपूर्ति गर्न र बैङ्कमा कार्यरत

कर्मचारीहरूको शक्ति सञ्चय गरी एकिकृत युनियन निर्माण गर्न नेपाल बैङ्क समावेशी कर्मचारी युनियन (एनडीफन्ट आवद्ध) बीच आपसी छलफल र वार्ताद्वारा सहमति कायम भई मिति २०७२ श्रावण २ गतेदेखि नेपाल बैङ्क समावेशी कर्मचारी युनियन नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियनमा समाहित भएको छ ।

नेबेलिको अध्यक्षमा

जनार्दन आचार्य

नेपाल बैङ्क लिमिटेडको सञ्चालक समितिको अध्यक्षमा जनार्दन आचार्य चयन हुनुभएकोमा यस युनियनको

तर्फबाट हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दै उत्तरोत्तर प्रगतिको समेत कामना गर्दछौं । साथै उहाँको कार्यकालमा बैङ्क विकास तथा कर्मचारीहरूको हकहित र ट्रेड युनियन तथा श्रम ऐनलाई आत्मसात् गर्नुहुनेछ भनी विश्वास गर्दछौं ।

महासंघको सचिवमा पूर्व अध्यक्ष

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियनका पूर्व अध्यक्ष तथा वरिष्ठ सल्लाहकार प्रकाशलाल जोशी नेपाल राष्ट्रिय प्रजातान्त्रिक ट्रेड युनियन महासंघ (एनडिफन्ट), केन्द्रीय समितिको सचिव हुनुभएको छ ।

उहाँलाई यस युनियन परिवारको तर्फबाट हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दछौं साथै उहाँको कार्यकालमा कर्मचारीहरूको हकहित र ट्रेड युनियनको विकास, विस्तार तथा श्रम ऐनलाई दरिलो गतिमा अधि बढाउने छ भनी विश्वास गर्दै पूर्ण सफलता एवम् उत्तरोत्तर प्रगतिको समेत कामना गर्दछौं ।

दशैं, तिहार तथा छठ पर्वको शुभकामना
nibof n; tfo leffif

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन

केन्द्रीय समिति

(एनडीफन्ट आवद्ध)

राष्ट्रिय अस्मिता जोगाउन एकजुट होऔं

जनआन्दोलन २०६२ र २०६३ को वाहुवलमा स्थापित संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक मुलुकको एउटै ध्येय थियो - जनताको लागि जनताद्वारा नै संविधान जारी गर्ने । कसैको दवावमा नभई देशको माटो सुहाउँदो संविधान जारी हुनु अत्यन्तै सुखद र स्वागतयोग्य विषय हो । यद्यपि विज्ञहरूको रायसल्लाहलाई प्रमुख स्थान दिई संविधान जारी गर्न नसक्नु र विवादरहित बनाउन नसक्नु विडम्बनापूर्ण रहेको छ । यदि त्यसो गर्न सकेको खण्डमा नेपाली जनताहरूले आजको विषम परिस्थितिको सामना गर्नुपर्ने थिएन ।

त्यसै त नव वर्ष २०७२ को आगमनसँगै नेपाली जनताहरूले भोग्नुपरेको महाविपत्ति बैशाख १२, १३ र २२ गतेको विनाशकारी भूकम्प, बाढी पहिरोले थिलथिलो बनाएको परिवेश साम्य हुन नपाउँदै मधेश आन्दोलन र भारतद्वारा लगाईएको नाकाबन्दीले आम जनजीवन भन्ने कष्टकर र अस्तव्यस्त बन्दै गएको छ । संक्षेपमा भन्नुपर्दा यो हेपाहा प्रवृत्तिको उपज हो भन्नुमा दुइमत रहँदैन । ठूलाले सानालाई र बलियाले कमजोरलाई हेप्ने प्रवृत्तिका कारण नै यस्तो अवस्था सृजना हुने गर्दछ । अतः यस्तो प्रवृत्तिको डटेर मुकाविला गर्न सक्नुपर्दछ । तर सिमित साधन र स्रोत अनि कमजोर अर्थतन्त्रका कारण हामीले धेरै कुरा सहन गर्नु परिरहेको छ ।

सर्वप्रथम त सम्पूर्ण नेपालीहरू राष्ट्रियताको लागि एकजुट हुनु अति आवश्यक छ । आपसी विवादहरू वार्ता र सहमतिबाट टुड्कायायनु पर्दछ । दलगत स्वार्थलाई अंगालेर आम नेपालीहरूको हितमा कार्य गर्न छोडी सत्ता केन्द्रित राजनीति गर्दै जाने हो भने हाल चुलिँदै गएको अवस्था भन्ने महाकष्टकारी सावित हुनसक्छ । राज्यले यसमा गहन भूमिका निर्वाह गर्नसक्नु पर्दछ भने सम्पूर्ण दलहरू पनि यस विषयमा सम्वेदनशिल बन्नै पर्दछ । दीर्घकालिन सोचका साथ हालको समस्याबाट पार पाउन अनेक विकल्पहरू रोज्न सक्नुपर्दछ । नेपाली जनताहरूको आक्रोश छताछुल्ल भई पोखिन नपाउँदै अनि घेर्यको बाँध भत्किन नदिन समयमै राज्यले गम्भीरतापूर्वक समस्या समाधान गर्न ठोसपूर्ण कदम चाल्नु अति आवश्यक देखिन्छ ।

अन्तमा,

नेपालीहरूको महान चाड तिहार-२०७२, नहूँ दै नै.सं.११३६ र छठ पर्वको उपलक्ष्यमा हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

“सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको हक हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गरौं
जुभाऊ एकता कायम गर्दै सम्पूर्ण न्यायप्रेमी कर्मचारी एकजुट होऔं”

बिज्ञप्ती

देशको जेठो बैङ्कको रूपमा रहेको नेपाल बैङ्कका सम्पूर्ण कर्मचारीहरू सदैव यसको विकासका लागि चिन्तनशिल छौं । साथै कर्मचारी हकहित र सेवा सुरक्षाका लागि पनि त्यतिकै सचेत छौं । निश्चय पनि नेपाल बैङ्कको विकासमा पूर्ण योगदान दिने कर्मचारीहरू नै बैङ्कको मेरुदण्डको रूपमा रहेका छन् ।

देशमा २०४६ सालको प्रजातन्त्र स्थापना भएपछि विभिन्न संघ संगठन खोल्दै जाने सिलसिलामा पेशाकर्मीहरूले पनि आ-आफ्ना निकायहरूमा संघ संगठन खोल्दै गए । कर्मचारीहरूको विशुद्ध हकहित सुरक्षाको निम्ति खोलिएका ती संघ संगठनहरूमा विचलन आउन थालेपछि एक पछि अर्को गर्दै नयाँ नयाँ संगठनहरू खुल्दै गए । प्रजातन्त्र, लोकतन्त्र हुँदै संघीय गणतान्त्रिक मुलुकको दिशामा अग्रसर भएको हाम्रो देशमा कानूनले नै दिएको अधिकारलाई सबैले सदुपयोग गर्नु गराउनु स्वभाविक पनि हो ।

यसै सिलसिलामा ट्रेड युनियनको धर्म निर्वाह गर्ने उद्देश्यले देशका अन्य पेशागत युनियनहरूमा जस्तै नेपाल बैङ्कमा पनि कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको हकहितको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवम् जुभाऊ एकता कायम गर्न नयाँ युनियनको रूपमा २०७० श्रावण १३ गतेका दिन विधिवत रूपमा यस युनियनको गठन भएको हो । सम्पूर्ण न्यायप्रेमी कर्मचारीहरूको भावना र चाहना बमोजिम बैङ्क विकासको साथै कर्मचारीहरूको सेवा, सुरक्षा, वृत्ति विकास, सुविधाको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने, नेपाल बैङ्कमा विद्यमान अन्य युनियनहरूसंग पनि मैत्रिवत सम्बन्ध कायम गरी हातेमालो गर्ने र आफ्नो धर्मको रक्षा गर्दै बैङ्क व्यवस्थापनसंग समदुरीको आधारमा सम्बन्ध विकास गर्ने उद्देश्य राखी यस युनियनको गठन भएको थियो ।

यसरी निष्ठापूर्वक आफ्नो उद्देश्य परिपूर्तिका लागि अगाडि बढ्दै नेपालको ट्रेड युनियन ऐन र श्रम ऐनले प्रदत्त गरेको कानूनी प्रावधान र अधिकार भित्र रहेर यस युनियनले नियमपूर्वक श्रम कार्यालयमा दर्ता प्रकृत्यामा जाँदा श्रम कार्यालयबाट विभेदपूर्ण निर्णय गरेकोमा आपत्ति जनाउँदै सोको विरोधमा सम्मानित श्रम अदालतमा मुद्दा दायर गर्नु परेको थियो । यसरी लामो समयको मुद्दा प्रकृत्या पछि मिति २०७२ साल आषाढ १० गते विहिवारका दिन सम्मानित श्रम अदालतले नेपालको ट्रेड युनियन ऐन, २०४९ र ट्रेड युनियन नियमावली, २०५० बमोजिमको कानूनी प्रावधानको परिधिभित्र रही ट्रेड युनियन नियमावली, २०५० को अनुसूचि-२ बमोजिमको ढाँचामा नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियनलाई दर्ताको प्रमाणपत्र दिनुपर्नेमा श्रम कार्यालय, बागमती अञ्चलले अन्यथा निर्णय गरेको कानून विपरित हुँदा बदर हुने ठहर गर्दै नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन नामको ट्रेड युनियन दर्ता गरी प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड युनियनको दर्ताको प्रमाणपत्र दिनुपर्ने ठहर गर्दै फैसला सुनाएको र सोही बमोजिम श्रम कार्यालयबाट दर्ता प्रमाणपत्र नं ३३८७ मिति २०७२/०३/२० गते दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त भएको आम कर्मचारी मित्रहरूमा यसै बिज्ञप्ती मार्फत सहर्ष जानकारी गराउन चाहन्छौं । साथै यस युनियनलाई दर्ता गर्न सहयोग गरिदिनुहुने सम्पूर्ण कर्मचारीहरूमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं । आगामी दिनहरूमा पनि आम कर्मचारीहरूबाट सहयोगको अपेक्षा गर्दछौं ।

आदरणीय कर्मचारी मित्रहरू,

यसरी सम्मानित श्रम अदालतको फैसलाबाट नेपाल बैङ्कमा कार्यरत सम्पूर्ण न्यायप्रेमी कर्मचारीहरूले न्याय पाएको छ । यसले हामी सबैले न्याय पाएका छौं । यो न्याय निष्ठा र सत्यको जित हो । यो न्यायले हामीमा एउटा नयाँ उर्जा थपिएको छ । आगामी दिनमा बैङ्कमा आम कर्मचारीहरूको मागलाई न्यायोचित सम्बोधन गर्नुपर्ने, कर्मचारीहरूका आर्थिक सुविधालगायतका अन्य जायज मागलाई पनि सम्बोधन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । अतः सम्पूर्ण कर्मचारी मित्रहरूमा यस युनियनमा गोलबद्ध भई हातेमालो गर्दै कर्मचारीहरूको हकहित र सुरक्षाका लागि अगाडि बढौं भनी आहवान समेत गर्न चाहन्छौं । साथै बैङ्कमा विद्यमान रहेका अन्य युनियनहरूसंग पनि बैङ्क विकास र कर्मचारी हकहित र संरक्षणको लागि हातेमालो गर्दै अगाडि बढ्न आहवान गर्दछौं । यसै सन्दर्भमा सम्पूर्ण युनियनहरूलाई एकताबद्ध भई एकिकृत युनियनको निर्माण गर्ने हाम्रो चाहनामा समेत साथ दिनुहुनेछ भन्ने विश्वास लिएका छौं ।

कर्मचारी एकता अमर रहोस्

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन जिन्दावाद

मिति : २०७२/०३/२१

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन
केन्द्रीय समिति

नेपालमा सार्वजनिक संस्थानको महत्व तथा वर्तमान अवस्था

– जम्भीर बहादुर हाडा
सह-प्राध्यापक, अर्थशास्त्र
भक्तपुर बहुमुखी क्याम्पस

परिचय

कुनै पनि देशको आर्थिक विकासमा सार्वजनिक संस्थानहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। आजको विश्व दिनानुदिन जटिल हुँदै गइरहेकाले कुनै पनि सरकारको कार्यक्षेत्र बढ्दै गइरहेको छ। सरकारी कार्यालय र विभागहरूले मात्र सरकारी काम काज तथा उत्तरदायित्व पूरा गर्न नसक्ने भएकाले विभिन्न कम्पनी तथा संस्थानहरू स्थापना गरिन्छन्। संस्थानहरूले देशको प्रगति र उन्नतिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छन्। आज प्रायः संसारका सबै मुलुकहरूमा सार्वजनिक संस्थानहरू विद्यमान छन् र यो वर्तमान सरकारका अविच्छिन्न अङ्ग बनि सकेका छन्। विकसित देशहरूमा प्रशस्त मात्रामा सार्वजनिक संस्थानहरूको स्थापना भएको छ र विकासशील देशहरूको विकासको गतिलाई तीव्रता दिनका लागि सार्वजनिक संस्थानहरू ठूलो सहायकको रूपमा सिद्ध भैसकेका छन्। प्रगतिशील सरकारको कार्य क्षेत्र विस्तृत भएकोले सार्वजनिक संस्थानहरूको मद्दतद्वारा राजाले निर्धारित गरेका लक्ष्यहरू पूर्ति भइरहेको पाइन्छ। सार्वजनिक संस्थानहरूको स्थापनाले एकातिर सरकारी कामको बोझ घट्न जान्छ भने अर्कोतिर जनताहरूले कुनै पनि विकास र रचनात्मक कार्यहरूमा सहभागी बन्ने अवसर पाउँछन्। आज विकासोन्मुख देशहरूमा सरकारले संस्थानहरूको आवश्यक संरक्षण र सहयोग गरी सरकारी अङ्गकै रूपमा विकास गर्दै आइरहेको पाइन्छ।

विश्वको राजनैतिक ऐतिहासिक पृष्ठभूमिमा ध्यान दिँदा केही अंशमा प्रष्ट हुन आउँछ कि जुन समयमा ग्रीस र रोममा प्रत्यक्ष प्रजातान्त्रिक शासन व्यवस्था थियो। त्यस बखत पनि त्यहाँ सार्वजनिक निगमका रूपमा कतिपय संस्थानहरू सञ्चालित थिए। तर ती संस्थानका कार्यक्षेत्र धार्मिक कार्यसम्म मात्र सीमित थियो र साथै संस्थानहरूको संगठनको कुनै वैज्ञानिक आधार थिएन। संयुक्त राज्य अमेरिकामा संस्थानहरूको विकासको इतिहास धेरै लामो छ। अमेरिकामा सार्वजनिक संस्थानको रूपमा १७८९ मा Bank of North America को स्थापना गरिएको थियो।

त्यसपछि प्रथम विश्वयुद्धको समयमा 'The War Finance Corporation' र 'The Emergency Flet Corporation' आदि सार्वजनिक संस्थानहरूको स्थापना भएको थियो। तर राष्ट्रपति रुजभेल्टको शासन व्यवस्थामा संस्थानको विकास भएको पाइन्छ। बेलायतमा सार्वजनिक संस्थानहरूको स्थापना स्टुवार्ड राजाको शासनकालमा पनि भएको थियो। संस्थानको रूपमा बेलायतमा सर्वप्रथम १९०८ मा 'Port of London Authority' को स्थापना भयो। सन् १९२७ ई. मा संस्थानहरूलाई स्वीकृति प्रदान गरियो र सन् १९३९ मा बेलायतमा 'Overseas Airways Corporation' को स्थापना भयो। भारतमा १८३५ ई.को संविधान अन्तर्गत देशमा रेल्वेको सुव्यवस्था गर्ने उद्देश्यले सार्वजनिक संस्थान जस्तै 'Federal Railway Authority' को स्थापना भएको थियो। तर आजका संस्थानहरू सरह भारतमा सर्वप्रथम १९३५ ई. मा 'Reserve Bank of India' को स्थापना भएको थियो।

नेपालमा संस्थान प्रणालीको इतिहास धेरै लामो छैन। नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन २०१२ अनुसार सर्वप्रथम स्वशासित संस्थाका रूपमा २०१३ साल वैशाख १४ गते नेपाल राष्ट्र बैङ्कको स्थापना भएको थियो। यसलाई बढी विकास गर्ने अवसर नेपाल कम्पनी ऐन २०२१ र नेपाल संस्थान ऐन २०२१ ले दियो। यसभन्दा अगाडि छुट्टै ऐन बनी 'नेपाल औद्योगिक विकास संस्थान' (२०१६) नेपाल विद्युत् कर्पोरेशन (२०१९), कर्मचारी संचयकोष (२०१८) आदि स्थापित भइसकेका थिए। संस्थानको स्थापना र विकासमा नेपाल संस्थान ऐन २०२१ ले महत्वपूर्ण भूमिका लिएको देखिन्छ। यही ऐनको आधारमा विभिन्न संस्थानहरू संगठित भएका छन्। विश्व परिप्रेक्ष्यमा सार्वजनिक संस्थानको विकास करीव २०० वर्ष अघि देखि भएको अनुमान गरे तापनि नेपालमा यसको विकास करीव ५२ वर्ष अघि देखि शुरु भयो। नेपालमा संस्थानको विकासको इतिहास छोटो रहेतापनि प्रजातन्त्रकाल शुरु भएपछि यसको विकासमा तीव्र गति भएको पाइन्छ। नेपालमा संस्थानको विकास गैर सरकारी क्षेत्रबाट शुरु भएको हो। नेपालमा संस्थानको विकासमा ईन्धन संस्थान २०२२ सालमा, कृषि विकास बैङ्क, राष्ट्रिय

वीमा संस्थान, रत्न रेकर्डिङ संस्थान २०२४ सालमा र दुग्ध विकास संस्थान २०२६ सालमा स्थापित भएका छन्। यस्तै किसिमले २०२७ सालमा नेपाल आयल निगम, व्यापार प्रवर्द्धन केन्द्र र जुट विकास समितिको स्थापना भयो। २०२८ सालमा सुर्ती विकास कम्पनी, शाही नेपाल चलचित्र संस्थान र २०२९ सालमा चिया विकास निगम र सांस्कृतिक संस्थानको स्थापना भयो। २०३१ सालमा कृषि सामग्री संस्थान, नेपाल खाद्य संस्थान जुट विकास तथा व्यापार संस्थान र २०३२ सालमा नेपाल दुर संचार समितिलाई पनि संस्थानमा परिणत गरियो। नेपाल सरकारले संस्थानहरूलाई सुव्यवस्थित र सुसंगठित गर्ने अभिप्रायले वि.सं. २०३० सालमा तिनीहरूलाई 'क' 'ख' 'ग' र 'घ' गरी चार वर्गमा विभाजित गरियो।

क) सरकारी संस्थानहरू

सरकारी संस्थानहरूको स्थापना सरकारले संस्थान ऐन अथवा अन्य ऐनहरू अन्तर्गत गरेको हुन्छ। संस्थानको स्थापनाको मुख्य उद्देश्य सरकारको उद्योग व्यवसाय अनुसन्धान तथा अन्य क्षेत्रमा सेवा सञ्चालन गर्नु हो। यसप्रकारका सार्वजनिक संस्थानहरूलाई सरकारले धेरै नियन्त्रण गरेको हुन्छ। यसमा सम्पूर्ण पूँजी सरकारले नै विनियोजित गरेको हुन्छ। यसको व्यवस्थाको लागि सञ्चालक समितिका प्रत्येक सदस्यहरूको नियुक्ति सरकारले नै गर्दछ। यसप्रकारको संस्थानमा लगानीमा जनतालाई सरीक गराइएको हुँदैन। संयुक्त राज्य अमेरिकामा यसप्रकारका थुप्रै संस्थानहरू छन्, जस्तो: Reconstruction Finance Corporation, In land waterways Corporation (Rubber Development Corporation) यस प्रकारका संस्थानहरू हुन्। नेपालमा पनि धेरै यसप्रकारका संस्थानहरू छन्। नेपाल सरकारले यस्ता संस्थानहरूको आवश्यकता अनुसार संख्यामा वृद्धि पनि गर्दछ। नेपाल यातायात संस्थान, नेपाल औद्योगिक विकास संस्थान, नेपाल दुर सञ्चार संस्थान, यसप्रकारका संस्थानहरू हुन्। खास गरेर भन्ने हो भने संस्थानहरू मध्ये सरकारी संस्थानको विशेष महत्व र उत्तरदायित्व हुन्छ।

ख) अर्ध-सरकारी संस्थान :

अर्ध-सरकारी संस्थानमा केवल सरकारको मात्र पूँजी रहेको हुँदैन। यसमा जनसाधारणको पनि सहभागिता रहेको हुन्छ। सामान्यतया संस्थानको पूँजीको ५१ प्रतिशत वा सो भन्दा बढी सरकारको हुन्छ। यसप्रकारको संस्थानमा त्यस्ता संस्थानहरूको बोध हुन्छ जसको स्थापना सरकार र प्राइभेट व्यक्ति तथा फर्महरूको संयुक्त सहयोगबाट भएको हुन्छ। यसमा विनियोजित पूँजी आंशिकरूपमा सरकारको तथा आंशिकरूपमा व्यक्तिविशेष अथवा फर्मविशेषहरूको हुन्छ। यसप्रकारका संस्थानहरूको प्रबन्ध पनि सरकार तथा प्राइभेट व्यक्ति वा फर्महरू मिलेर नै गर्दछन्। नेपालमा यसप्रकारका संस्थानहरू नेपाल बैङ्क लिमिटेड, विराटनगर जुट मिल्स हुन्। यस्ता संस्थानले बढी गतिशील र क्रियाशीलरूपमा काम गर्न सक्छन्। यसप्रकारको संस्थानले गैर-सरकारी पूँजीलाई पनि आकर्षित गर्ने गरेको पाइन्छ।

ग) व्यक्तिगत संस्थान :

व्यक्तिगत संस्थानमा सरकारको स्वीकृति र निर्देशनमा सञ्चालन भएतापनि पूँजी निजी व्यक्तिहरूद्वारा लगाएको हुन्छ। यसमा सरकारी र जनसाधारणको पूँजीको अपेक्षा गरिएको हुँदैन। व्यक्तिगत संस्थानको स्थापना कानून अन्तर्गत हुन्छ र सरकारी नीति अनुकूल यसले काम गर्नु परेतापनि यसमा सरकारले अनावश्यक रूपले हस्तक्षेप गर्दैन। यसरी सञ्चालक समितिका सदस्यहरूको चुनाव शेयरवालाहरूले गर्दछ र सरकारले आवश्यक ठानेमा यसमा सरकारी प्रतिनिधि पनि पठाउन सक्छ। पाश्चात्य देशहरूमा यसप्रकारका संस्थानहरू प्रशस्त मात्रामा पाइन्छन्। संयुक्त राज्य अमेरिका र ब्रिटेन जस्ता उन्नत मुलुकहरूमा यसप्रकारका संस्थानहरू धेरै संख्यामा छन्। यस्तो संस्थानले बढी मात्रामा फाइदाको दृष्टिकोण लिएका हुन्छन्। नेपालमा सुपर मार्केट कम्पनी, कोशी मेटल क्राफ्ट्स यसप्रकारका संस्थान हुन् भन्न सकिन्छ।

संस्थानहरूको वर्तमान अवस्था र स्थिति

Current status of public enterprises

साधन र स्रोतको अभावले पिरोलिएको हाम्रो जस्तो गरीब देशको अरबौं रूपैयाको दुर्लभ साधन र स्रोत लगानी गरी स्थापित गरिएका अधिकांश सार्वजनिक संस्थानहरू अहिले अपेक्षित सेवा प्रदान गर्न नसकी गुणस्तरहीन उत्पादन र न्यून उत्पादकत्वको रोगले ग्रसित हुँदै गएका छन्। संस्थानहरूमा गरिएको अरबौं सरकारी लगानीको

प्रतिफल नगन्य जस्तै छ। संस्थानहरूको उपल्लो तहको नियुक्ति, लगानी, खरीद जस्ता व्यावसायिक विषयमा सरकारी हस्तक्षेपको रोग बल्किदै गएको छ। सार्वजनिक संस्थानहरूमा व्यावसायिक शु-शासन कायम हुन सकेको छैन। संस्थानले जनतालाई उपलब्ध गराउने वस्तु र सेवाको मूल्य नीतिले न्यूनतम लागत समेत उठ्न सकेको छैन। संस्थानहरू भन्न भन्न बोझिला र आफ्नो भार आफै थाम्न नसक्ने हुँदै गएका छन्। सार्वजनिक संस्थानहरू एकातिर आफ्नो व्यावसायिक उद्देश्य प्राप्त गर्न सफल देखिदैनन् भने अर्कोतिर संस्थानहरू निजीकरण गर्ने प्रक्रिया पनि सुस्तगतिमा मात्र अघि बढिरहेको छ। यो असक्षमता र निष्क्रियताको बोझ अन्तत गरीब नेपाली जनताको काँधमा नै थपिँदै गएको पाइन्छ।

करिब चार दर्जन सरकारी तथा सार्वजनिक संस्थानहरूमध्ये एकतिहाई सार्वजनिक संस्थानहरू मात्र मुनाफामा रहेको महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन, २०६२ मा उल्लेख छ। सो प्रतिवेदन अनुसार सबैभन्दा बढी नेपाल राष्ट्र बैङ्क सबैभन्दा बढी दुई अर्ब ९५ करोड रुपियाँ मुनाफामा सञ्चालित छन्। महालेखाको प्रतिवेदन अनुसार राष्ट्र बैङ्कपछि नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी दुई अर्ब ४५ करोड रुपियाँ मुनाफामा, राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्क एक अर्ब चार करोड रुपियाँ मुनाफामा र दुग्ध विकास संस्थान, जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र लिमिटेड, कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष, राष्ट्रिय समाचार समिति, जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड, कृषि सामग्री संस्थानलगायतका सार्वजनिक संस्थानहरू मुनाफामा रहेको र सबै संस्थाको कूल मुनाफा छ अर्ब ७१ करोड रुपियाँ रहेको पनि महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन, २०६२ मा उल्लेख छ। महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन, २०५९, २०६०, २०६१ र २०६२ का विषयमा महालेखा परीक्षकको कार्यालयले प्रकाशित गरेको छ। २०६२ सालमा लेखा परीक्षण गराएको १६ संस्थानहरूले दुई अर्ब ५६ करोड रुपियाँ नोक्सानी बेहोरेको र सञ्चित नोक्सानी ३१ अर्ब १९ करोड रुपियाँ पुगको छ।

राष्ट्रिय वाणिज्य बैङ्कको सञ्चित नोक्सानी २३ अर्ब ८६ करोड रुपियाँ रहेको अवस्थामा एक अर्ब चार करोड रुपियाँमात्र मुनाफा कमाउँदा पनि आठ करोड रुपियाँ बोनस खुवाउने व्यवस्थाका लागि रकम विनियोजन गरेको जानकारीसमेत महालेखा परीक्षक अधिकारीले बताउनुभयो। सञ्चित घाटामा रहेको संस्थानले बोनसको व्यवस्था गर्नु उपयुक्त रायसमेत महालेखा परीक्षक अधिकारीले राख्नुभयो। यस्तै, अवस्था नेपाल विद्युत् प्राधिकरणको रहेको

जानकारी पत्रकार सम्मेलनमा दिइयो। प्राधिकरण एक अर्ब ७८ करोड रुपियाँघाटामा रहँदा रहँदै पनि विभिन्न शाखाहरूलाई मुनाफाको केन्द्र मानी ठूलो रकम प्रोत्साहन तथा अतिरिक्त समय भत्ता खर्च लेखेको र यो औचित्यपूर्ण नभएको देखिन्छ।

सार्वजनिक संस्थानहरूमा निम्नानुसारका कमी कमजोरीहरू देखिए जसलाई संस्थानहरू ज्यादै नाजुक हुनुका मुख्य कारणहरूको रूपमा लिइन्छ :- १. व्यवसायिक अभिमुखीकरणको अभाव (Lack of commercial orientation) २. कमजोर प्रशासनिक तथा वित्तीय व्यवस्थापन (Poor administrative & financial management) ३. आवश्यकता भन्दा बढी कर्मचारीको भार (Over staffing) ४. अकुशल कार्य सञ्चालन (Operational inefficiencies), ५. कमजोर लेखा प्रणाली तथा उत्तरदायित्वको अभाव (Poor accounting systems and lack of accountability), ६. समयानुकूल प्रविधि विकासको अभाव (Lack of technical upgrade), ७. श्रोत र साधनको अत्यधिक दुरुपयोग (Heavy misuse of resources), ८. स्वायत्तताको अभाव (Lack of autonomy)। (स्रोत: शान्तराज सुवेदी, सार्वजनिक संस्थानको निजीकरण: नेपालको अनुभव, प्रशासन (Prashasan), पूर्णाङ्क ९८, भाद्र २०६१, वर्ष ३६, अंक १, नेपाल सरकार, सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, हरिहर भवन ललितपुर, नेपाल, पेज नं. ५-६)।

सरकारी स्वामित्वमा नै राखिरहनुपर्ने संस्थानलाई के कस्ता सुधार वा सहूलियत दिएर अझ बढी प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ भन्ने बारेमा नेपाल सरकारको स्पष्ट दृष्टिकोण प्रकाशमा आएको पाइँदैन। यदाकदा नेपाल सरकारमा पेश हुने प्रतिवेदनहरूमा भने यस तर्फ पनि विचार गरेको पाइन्छ। हाम्रो देशमा सार्वजनिक संस्थानहरू सम्बन्धी नीति निर्णयहरूमा बस्ने र उच्च व्यवस्थापनमा बस्नेहरूको सोचाई हालका वर्षहरूमा एक पक्षीय रहेको अनुभव हुन्छ। यिनीहरूको सोचाई निजीकरण तर्फ केन्द्रित रहेको छ भने यस्तो सोचाईलाई अझ बढी उत्साहित बनाउने कार्य विदेशी दातृ राष्ट्र वा संघ संस्थाले गर्दछन्। विगत वर्षहरूमा प्रदान गरिँदै आएको पूँजीगत अनुदान आ.व. २०५९/६० मा दिइएको छैन। आ.व. २०६०/६१ को प्रथम आठ महिनामा गत वर्षभन्दा संस्थानहरूतर्फको शेयर पूँजी लगानी उच्च दरले वृद्धि भई नेपाल सरकारबाट सरकारी संस्थानहरूमा भएको नगद प्रवाहमा वृद्धि हुन गएको अनुमान छ।

रहेको छ । अधिल्लो आ.व.मा उक्त शेयरधनीकोष रु ९७ अर्ब ८४ करोड १५ लाख रहेको थियो । आ.व. २०६९/७० को तुलनामा पछिल्लो आर्थिक वर्षमा संस्थानहरूका ने शेयरधनी कोष ८.३३ % ले वृद्धि भएको छ । नेपाल सरकारलाई सार्वजनिक संस्थानहरूबाट आ.व.२०६९/२०७० मा रु ६ अर्ब ९९ करोड २ लाख लाभांस प्राप्त भएकोमा आ.व.२०७०/२०७१ मा केही कम भई रु ६ अर्ब ६९ करोड ८७ लाख प्राप्त भएको छ । जुन शेयरलगानी रु १ खर्ब १५ अर्ब ८९ करोड ४५ लाखको ५.७१ % हुन आँउछ । यस अवधिमा नेपाल दुरसञ्चार कम्पनी लि, कृषि विकास बैंक लि, जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड, औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड र नागरिक लगानी कोषबाट नेपाल सरकारलाई लाभांस प्राप्त भएको देखिन्छ । आ.व. २०६९/७० मा सार्वजनिक संस्थानका कोषमा व्यवस्था नगरिएको दायित्व रु २६ अर्ब ९६ करोड ९६ लाख रहेकोमा आ.व. २०७०/७१ मा उक्त रकममा ०.१८ % ले बढ्न गई रु २७ अर्ब १ करोड ९९ लाख हुन पुगेको छ । आ.व.२०६९/७० सम्ममा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूको खुद सञ्चित नोक्सान रु २० अर्ब ६९ करोड ९४ लाख रहेकोमा यो आ.व.२०७०/२०७१ सम्ममा ३७ वटा सार्वजनिक संस्थानहरूको खुद सञ्चित नोक्सान रु २६ अर्ब ९२ करोड २७ लाख पुगेको देखिन्छ । सञ्चित नोक्सान रु १ अर्ब अन्दा बढी भएका संस्थानहरूमा नेपाल आयल निगम रु ३२ अर्ब ८४ करोड, नेपाल विद्युत प्राधिकरण रु १७ अर्ब ९४ करोड, राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक रु ९ अर्ब ९८ करोड, नेपाल ओरिण्ड म्याग्नेसाइट प्रा लि रु ४ अर्ब, उदयपुर सिमेन्ट उद्योग प्रा लि रु ३ अर्ब ४४ करोड, नेपाल वायुसेवा निगम रु १ अर्ब ७५ करोड, र नेपाल खाद्य संस्थान रु १ अर्ब १४ करोड गरी ७ वटा रहेका छन् । सञ्चित नाफा

रु १ अर्ब भन्दा बढी भएका संस्थानहरूमा नेपाल दुरसञ्चार कम्पनी लि रु ४२ अर्ब ४४ करोड, नेपाल नागरिक उडयन प्राधिकरण रु ३ अर्ब ७ करोड, कृषि विकास बैंक रु १ अर्ब ४७ करोड र एन.आइ.डि.सी. डेभलपमेन्ट बैंक लि रु १ अर्ब ३६ करोड गरी ४ वटा पाइएको छ ।

नेपाल सरकारले आ.व.२०७०/७१ मा सकलन गरेको कुल राजस्व रु ३ खर्ब ५६ अर्ब ८५ करोडमा सार्वजनिक संस्थानहरूबाट प्राप्त लाभांस रु ६ अर्ब ६२ करोडको १.४६ % रहेको छ । नेपाल सरकारले संस्थानमा गरेको शेयर लगानीको अनुपातमा सरकारलाई प्राप्त प्रतिफल अर्थात् लाभांस ५.७१ % मात्र भएकोले यो प्रतिफल दर प्रचलित व्याज दरभन्दा न्यून हुने भएपनि, आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर र गैरकर संकलनमा सार्वजनिक संस्थानहरूको भूमिका उल्लेख्य रहदै आएको छ । आ.व. २०७०/७१ को प्रचलित मूल्यमा कुल गार्हस्थ उत्पादन रु १९ खर्ब ४९ अर्ब ६२ करोड रहेकोमा सार्वजनिक संस्थानहरूको कुल सञ्चालन आयको योगदान १३.३ % अर्थात् रु २ खर्ब ५८ अर्ब रहेको छ । सार्वजनिक संस्थानहरू मध्ये सबैभन्दा बढी व्यापारिक क्षेत्रको सञ्चालन आय कुल गार्हस्थ उत्पादनको ७.५ % अर्थात् रु १ खर्ब ४६ अर्ब छ भने सबैभन्दा न्यून सामाजिक क्षेत्रको रहेको छ । जुन ०.०६ % अर्थात् रु १ अर्ब २९ करोड मात्र रहेको छ । सरकारले सार्वजनिक संस्थानहरूमा आ.व.२०७०/७१ मा प्रवाह गरेको ऋण रु १६ अर्ब २९ करोडको हिस्सा यसै वर्ष २०७०/७१ को कुल सरकारी खर्च रु ५ खर्ब १७ अर्ब २४ करोडमा ३.१३ % रहेको छ भने पूँजीगत खर्च रु ८५ अर्ब १० करोडमा सार्वजनिक संस्थानहरूमा प्रवाह भएको ऋणको हिस्सा १९.०५ % रहेको देखिन्छ ।

सार्वजनिक संस्थानहरू क्षेत्रगत विश्लेषण यसरी गर्न सकिन्छ ।

१. औद्योगिक क्षेत्र

औद्योगिक क्षेत्रमा ७ वटा संस्थानहरू सञ्चालनमा रहेकोमा जनकपुर चुरोट कारखाना लि का कर्मचारीहरूलाई सुविधासहित अवकास गरेपश्चात् उक्त संस्थानबाट कुनै कारोवार नभएको स्थिति रहेको र हाल व्यवस्थापनबाट सीमित विवरणमात्र उपलब्ध भएकोले सोही विवरण समावेश गरिएको छ । आ.व.२०७०/२०७१ मा औद्योगिक क्षेत्र अन्तर्गत सञ्चालित सार्वजनिक संस्थाहरूले रु ६ अर्ब १४ करोड ९२ लाख बराबरको सञ्चालन आय आर्जन गरेका छन्, जुन आ.व.२०६९/२०७० को तुलनामा ७.०६ % ले वृद्धि हुन गएको छ ।

२. व्यापारिक क्षेत्र

आ.व.२०७०/७१ सम्ममा यस क्षेत्रका संस्थानहरूको खुद स्थिर सम्पति रु २ अर्ब ८ करोड १३ लाख रहेको छ । खुद सम्पति सबैभन्दा बढी कृषि सामग्री कम्पनीको रु ७९ करोड ७ लाख रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून राष्ट्रिय वीउवीजन कम्पनीको रु ६ करोड ७२ लाख रहेको छ । यस क्षेत्रमा सञ्चालित संस्थानहरूको समग्र शेयरधनीकोष रु ३१ अर्ब ६० करोड ४० लाख ऋणात्मक रहेको देखिन्छ ।

३. सेवा क्षेत्र

यस क्षेत्रका संस्थानहरूको सञ्चालन आय आ.व.२०६९/७० मा रु १० अर्ब ६८ करोड ८९ लाख रहेकोमा आ.व. २०७०/७१ मा उक्त आयमा रु १५.२९ % ले वृद्धि भई कुल सञ्चालन आय रु १२ अर्ब ३९ करोड ५० लाख पुगेको छ । सबैभन्दा बढी नेपाल वायुसेवा निगम र नेपाल नागरिक उडयन प्राधिकरणले क्रमश रु ७ अर्ब ८२ करोड १६ लाख र रु ३ अर्ब ७७ करोड ७२ लाख सञ्चालन आय आर्जन गरेका छन् ।

४. सामाजिक क्षेत्र

आ.व.२०७०/७१ सम्ममा सामाजिक क्षेत्रका संस्थानहरूको कुल शेयरधनी कोष रु ८९ करोड २२ लाख रहेको छ जुन अधिल्लो आ.व.मा रु ७६ करोड ७ लाख रहेको थियो । आ.व.२०७०/७१ मा १६.५९ जना कर्मचारी कार्यरत रहेको तथा कोषमा व्यवस्था नगरेको दायित्व आ.व.रु २०७०/२०७१ सम्ममा रु ८७ करोड २९ लाख पुगेको छ । जसमा सबैभन्दा बढी गोरखापत्र संस्थानको रु ४८ करोड रहेको छ । सांस्कृतिक संस्थान र नेपाल टेलिभिजन आ.व.२०७०/७१ सम्मको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेकोमा अन्यले समयमै लेखा परिक्षण गरेको पाइएन ।

क्रमश...

लगानी हाम्रो, उन्नति तपाईंको

सस्तो ब्याजदर
सरल प्रक्रिया
आवश्यकता अनुसारको कर्जा सुविधा

नेपाल बैंक लिमिटेड
(स्थापित १९९४)
नेपालको पहिलो बैंक

ग्रन्थ बजारमा: प्रवेश, काठमाडौं, फोन: ४२४२९९९, ४२२९८८८, फ्याक्स: ९४७-१-४२३०४१४
Swift Code: NEBLNPKA, E-mail: info@nbl.com.np, Website: http://www.nepalbank.com.np

NBL
SME Banking
Small & Medium Enterprises

साना तथा
मझौला
व्यवसाय
कर्जा

Pioneer Bank with Complete Banking Solution

विदेशी नै चाहिन्छ भन्ने सोच त्याग्नु जरूरी छ

गौरीलाल श्रेष्ठ

पूर्व महाप्रबन्धक

नाम	: गौरीलाल श्रेष्ठ
ठेगाना	: रेखा निवास, रानीदेवी मार्ग, लाजिम्पाट, काठमाण्डौ
जन्म मिति	: १९४१ मे १ तारिख
पिताको नाम	: स्व.उदयलाल श्रेष्ठ
माताको नाम	: स्व.श्रीमति सरस्वति मैयाँ श्रेष्ठ
पारिवारिक स्थिति	: श्रीमती, दुई छोरा दुई बुहारी, तीन नाति र नातिनीहरू
शिक्षा	: एम.ए. तथा वि.कम. (त्रि.वि.)
बैंङ्क प्रवेश मिति	: वि.सं. २०२५ साल बैशाख १९ गते
बैंङ्क सेवा प्रवेश गर्दाको पद	: सुपरभाईजर (चतुर्थ श्रेणी)
बैंङ्क सेवाबाट अवकाश प्राप्त मिति	: वि.सं. २०५६ बैशाख १८ गते
रुचि	: माउथ अर्गनि बजाउने र देश विदेश भ्रमण गरी स्थलगत ज्ञान हासिल गर्ने
भाषा ज्ञान	: नेपालभाषा, नेपाली, अंग्रेजी र हिन्दी
भ्रमण	: अमेरिका, बेलायत, फ्रान्स, स्वीट्जरल्याण्ड, थाइल्याण्ड, सिङ्गापुर, मलेसिया, चाइना, भारत, पाकिस्तान, श्रीलङ्का आदि।
बैंङ्क अनुभव	: १) नेपाल बैंङ्क लिमिटेडको विभिन्न पदमा बसी विभिन्न शाखा उपशाखाहरूमा ३० वर्ष कार्य गर्दै महाप्रबन्धकबाट अवकाश प्राप्त। २) स्टान्डर्ड चार्टर्ड बैंङ्क, लण्ड, मिडल्याण्ड बैंङ्क, लण्डनमा १ वर्ष ३) सिटी बैंङ्क, न्यूयोर्क र सानफ्रान्सिस्कोमा र नयाँ दिल्लीमा ३ महिना ४) नेपाल बैंङ्क अफ सिलोन लि.मा २ वर्ष ५) एन.सि.सि. बैंङ्कमा २ वर्ष ६) नेशनल फाईनान्स लि.मा ७ महिना

नेबियु : ज्वजलपा, बैंङ्क सेवा निवृत्ति पछि तपाईंको अनुभवलाई कसरी सदुपयोग गर्दै हुनुहुन्छ ?

श्रेष्ठ : ज्वजलपा, नेपाल बैंङ्क लिमिटेडको सेवानिवृत्ति पछि मेरा अनुभव ३ किसिमका बैंङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूमा कार्यरत रही सदुपयोग गर्ने मौका पाएको थिएँ। नेपाल बैंङ्क अफ सिलोन लिमिटेडमा महाप्रबन्धकमा नियुक्ति पाएपछि उक्त बैंङ्कका ४ वटा शाखाबाट ८ वटा शाखा विस्तार

गरी कर्जा लगानी तथा निक्षेपमा १०० % वृद्धि गर्न सहयोग गर्न सकेको थिएँ। उक्त संयुक्त लगानीका बैंङ्क मेरो कार्यकालको अन्ततिर आएर बैंङ्क अफ सिलोनले नेपाली संस्थापकलाई नै आफ्नो सबै शेयर विक्री गरी नेपाल छोडेपछि मेरो सेवा टुट्न गयो। उक्त बैंङ्क पनि तत्पश्चात् एन.सि.सि. बैंङ्कको नामबाट सञ्चालनमा आए। करिब १ वर्षको समय पश्चात् मलाई उक्त बैंङ्कको सञ्चालक समितिको सञ्चालक भई सहयोग गर्ने

प्रस्ताव आयो र मैले सहर्ष स्वीकार गरी सञ्चालक पदमा बसी कार्य गर्दागर्दै मलाई पुनः उक्त बैंङ्कको व्यवस्थापनमा संलग्न हुन अनुरोध भयो र म पुनः महाप्रबन्धकको पदमा नियुक्ति भएको थिएँ। उक्त समयमा एन.सि.सि. बैंङ्कको CEO मा चार्टर्ड एकाउण्टेण्ट नरेन्द्र भट्टराई कार्यरत हुनुहुन्थ्यो। उहाँसंग करिब एक वर्ष जति काम गरेको थिएँ तर वहाँ पुनः नेपाल बंगलादेश बैंङ्कमा नियुक्ति पाई एन.सि.सि. बैंङ्क छोडी जानुभयो।

एन.सि.सि. बैंङ्कले मलाई का.मु. मेनेजिङ्ग डाइरेक्टर भई CEO को कार्यभार सम्हाले प्रस्ताव भयो र मैले स्वीकार गरी काम गर्न सुरु गरेको थिएँ।

केही समय पछि, नेपाल बंगलादेश बैंङ्कमा Run of Bank चर्चा र सो रोगले करिब करिब NCC Bank मा पनि व्याप्त हुने अवस्था आएको थियो। तर मैले त्यस्तो हुने बाट NCC Bank लाई बचाउन सघाएको थिएँ। सायद मेरो नेपाल बैंङ्क लिमिटेडको ३० वर्षको अनुभवबाट त्यस्तो समस्या सुल्झाउन सकेको थिएँ।

नेबियु : नेपाल बैंङ्क लिमिटेडमा रहँदा महाप्रबन्धक जस्तो गरिमामय पदमा नियुक्ति भई काम गर्दा कस्तो अनुभव गर्नुभयो ?

श्रेष्ठ : मलाई २०५४ साल जेठ १७ गते नेपाल बैंङ्क लिमिटेडको सञ्चालक समितिका तत्कालिन अध्यक्ष विश्वनाथ सापकोटाबाट ४ वर्षका लागि महाप्रबन्धक पदमा सोही मिति देखि लागु हुने गरी नियुक्ति पाएको थिएँ। वि.सं. २०२५ साल देखि यस बैंङ्कमा कार्यरत रही विभिन्न पदमा फाईल बढुवा र आन्तरिक लिखित तथा अन्तरवार्ताको competition मा बसी उतिर्ण भई पदोन्नति हुँदै नायब महाप्रबन्धक भई कार्य गरिरहेको हुँदा सबैको सहयोगले बैंङ्क सञ्चालन गर्न पाएको थिएँ। त्यस समय नेपाल बैंङ्क लिमिटेडको

CEO लाई महाप्रबन्धक भनिने गर्दथ्यो ।

मैले बैङ्क जिम्मा लिंदा बैङ्कमा कर्मचारीहरू करिव नौ हजार नजदिक थियो । त्यस्तै शाखा उपशाखाहरूको संख्या २४० थिए । विशाल नै थियो भन्नुपर्दछ । अतः बैङ्कमा कर्मचारी कटौति गर्न Golden Hand shake को अवसर प्रदान गर्ने जस्ता प्रस्तावहरूले सतह प्राप्त गरिरहेका थिए । Construction loan discourage गर्ने तर्फ सोचाई भैरहेको थियो । त्यस्तै २०५२/५३ को वासलात पेश गरी साधारण सभा गराउने कार्य pending थियो ।

मेरो प्राथमिकतामा बढी कर्मचारी कटौति गर्ने, बाँकी रहेका कर्मचारीहरूलाई तलवमान र थप सहूलियत प्रदान गर्न योजना गर्नुपर्ने -१, दोस्रोमा २०५२/५३ सालको वासलात तयार गरी साधारण सभा गराउने जस्ता साविक काम कारवाही सुचारु गर्दागर्दै यी दुई प्रमुख कार्यमा तुरुन्तै लाग्नुपर्ने अवस्था थियो ।

त्यसै समयमा कर्मचारी संघले नक्कली शैक्षिक प्रमाणपत्र पेश गरी पदोन्नति लिएकाहरूलाई कारवाही गर्ने समेत शर्त राखी आफ्नो विरोध कार्यक्रम सुरु गरेकोले तत्कालिन नायव महाप्रबन्धक स्व.भवनाथ उपाध्यायको संयोजकत्वमा युनियनहरूका सदस्य र कर्मचारी विभागका कर्मचारीहरू रहेको एउटा शैक्षिक प्रमाणपत्र छानविन आयोग गठन पश्चात् सो आयोगले पेश गरेको प्रतिवेदनको आधारमा नेपाल बैङ्क कर्मचारी नियमावली अनुसार कारवाही सुरु भएको थियो । नक्कली शैक्षिक प्रमाणपत्रको कारवाही सुरु भएपछि धेरैको स्वईच्छाबाट राजीनामा आउन थाले । सोबाट कर्मचारी संख्यामा स्वतः कटौती हुन थालेको थियो । केही कर्मचारी कारवाहीमा पनि परे ।

यता २०५२/५३ को मात्र नभई २०५३/५४ को पनि वासलात तयार गरी लेखा परीक्षण गराई बैङ्कको ५४ औं वार्षिक साधारण सभा बोलाउनुपर्ने अवस्था सृजना भएको थियो । उक्त कार्य सम्पन्न गर्न तयारी पूरा भएपछि सञ्चालक समितिको निर्णयबाट २०५५ साल कार्तिक २७ गते भृकुटीमण्डपमा ५४ औं वार्षिक साधारण सभा बोलाईएको थियो । दुर्भाग्यवश साधारण सभा हुनु अगावै मलाई मुटुको दुखाईबाट विरामी भई उक्त साधारण सभामा आफै उपस्थित हुने मौका गुमाउनु परेको थियो । लामो Treatment पछि मलाई RBB (Right Bundle Branch) भएको थाहा लाग्यो र सो अनुसार समयमै उपचार गरि बसेको थिएँ । समयमै २०५२/५३ र २०५३/५४ वासलात सकिएकोले तोकिएको समयमा नै

साधारण सभा भई वासलात तथा नाफा नोक्सानी हिसाब पारित भएको समाचार घरमा बसी थाहा पाएको थिएँ ।

नेपाल बैङ्क लिमिटेड अर्धसरकारी बैङ्क भएको हुँदा अर्थ मन्त्रालयमा विशेष सम्पर्क हुन्थ्यो । वार्षिक बजेट पूर्व तयारीमा समेत बैङ्कबाट प्रतिनिधित्व गर्नुपर्दथ्यो । मेरो कार्यकाल करिव २ वर्ष मात्र रहेको थियो ।

अवश्यनै नेपाल बैङ्कको प्रमुख कार्यकारी भई काम गर्न पाउँदा आफूलाई गर्वान्वित भएको महसुस गरेको थिएँ ।

नेबियु : तपाईंको कार्यकालमा नेपाल बैङ्कले के कस्तो प्रगति हासिल गर्न सफल भयो , विस्तारपूर्वक बताईदिनुहुन्छ कि ?

श्रेष्ठ : मेरो कार्यकालमा भएको प्रगति ५४ औं वार्षिक प्रतिवेदनमा दिईएको प्रगतिको भलकमा स्पष्ट देखिन्छ । वि.सं १९९४ साल देखि २०५४ सालमा बैङ्कले कमाएको खुद नाफामा उक्त अवधिमा दोस्रो पटक बढी नाफा गर्न सकेको देखिन्छ ।

त्यस्तै ६० वर्ष पुरानो बैङ्कमा मेरो कार्यकालमा सापटी तथा कर्जा लगानीको निर्देशिका प्रचलनमा आएको थियो ।

नेबियु : बैङ्क सेवाको लामो अनुभव तपाईं कसरी साटन चाहनुहुन्छ ? बैङ्क सेवामा रहँदाको तपाईंको सुखद / दुःखद क्षण बारे केही बताई दिनुहुन्छ कि ?

श्रेष्ठ : बैङ्कमा काम गर्दाको सुखद क्षणको चर्चा गर्नुपर्दा नेपाल बैङ्क लिमिटेडको स्वर्ण जयन्ति मनाउँदा तथा सरकारको ग्यारेण्टीमा गएका कर्जाहरूको एकमुष्ठ मेरो कार्यकालमा व्याज असुल गरेको समयलाई लिएको छुँ ।

त्यस्तै दुःखद क्षणको कुरा गर्नुपर्दा बैङ्कको प्रमुख कार्यकारी पदमा बसेको व्यक्तिले कुनै राजनैतिक पार्टीको झण्डा बोक्नु नहुने मान्यतामा बस्दाबस्दै त्यसवेला युनियनहरूले मलाई कुनै यो वा त्यो को नाममा राजनैतिक संस्थाका खास व्यक्ति रहेछ भनि भन्ने गरेकोमा मलाई दुःख लागेको थियो ।

नेबियु : पहिलेको बैङ्क सञ्चालनको तौर तरिका र हालको बैङ्क सञ्चालनको तौर तरिकामा के कस्तो भिन्नता पाउनुभएको छ ?

श्रेष्ठ : मलाई पहिलेको बैङ्क सञ्चालन बारे बढी अनुभव भएको तर हालको बारे भन्नुपर्दा आफू प्रत्यक्षरूपमा नलागेको हुँदा सोबारे अनुमान मात्रै गर्न सक्छु होला । पहिलेको

बैङ्क सञ्चालन बारे भन्नुपर्दा अति दुर्गम स्थानका तथा दुर्गम स्थानका फाँटवारी प्रधान कार्यालयमा प्राप्त गर्न १५ दिन देखि ४५ दिनसम्म लाग्ने तर हाल १ दिन पनि नलाग्नेबाट धेरै फरक हुनुपर्छ भन्ने लाग्दछ । कुनैपनि निर्णयमा पुग्न पहिले धेरै गान्हो हुन्थ्यो भने अहिले त्यस्तो अवस्था सायद नै आउँछ होला । चाहिएको Data तुरुन्त प्राप्त गरी तुरुन्तै निर्णयमा पुग्न सकिन्छ होला ।

नेबियु : पहिलेको नेपाल बैङ्क र हालको बैङ्कको व्यवस्थापन देखि कर्मचारीसम्मका बारेमा भन्नुपर्दा तपाईंलाई कस्तो लागेको छ ?

श्रेष्ठ : हालको व्यवस्थापन र कर्मचारी पहिलेको भन्दा राम्रो र उत्कृष्ट हुनुपर्दछ, र छ भन्ने लाग्दछ ।

नेबियु : नेपाल बैङ्कलाई निजीकरण गरी रणनीतिक साभेदारलाई हस्तान्तरण गर्ने साथै सरकारसंग रहेको शेयर समेत विक्री गर्ने चर्चा चलिरहेको सन्दर्भमा तपाईंको सल्लाह सुभाव के हुन सक्ला ?

श्रेष्ठ : बैङ्कमा नेपाल राष्ट्र बैङ्क बाहेक नेपाल बैङ्क मात्र होइन अरु कुनै पनि बाणिज्य बैङ्क हेर्ने कुरा ठिक छैन । राज्यका अरु धेरै महत्वपूर्ण कार्यहरू छन् । अतः सरकारले बैङ्कको शेयर विक्री गरी यस्तो कामबाट हात भिक्नु राम्रो हो ।

रणनीतिक साभेदार हेर्ने नै हो भने विदेशी नै चाहिन्छ भन्ने सोच त्याग्न जरुरी छ । धेरै नेपालीले पनि विदेशी साभेदार विना बैङ्क राम्ररी चलाएकै छ ।

नेबियु : अन्तमा हाम्रा पाठकवर्गलाई के सन्देश दिन चाहनु हुन्छ ?

श्रेष्ठ : आफूले काम गर्ने, जिम्मेवारी वहन गर्दै आफ्नो र आफ्नो परिवारको Indirectly सहयोग/ योगदान इत्यादी हुने हुँदा संस्था प्रति इमान्दार रही कार्य गर्ने ।

आफूभन्दा माथिका बैङ्क कर्मचारीहरूलाई आदर गर्ने । यस्तो आदर आफूलाई पनि स्वतः आउने हुन्छ । एउटा भनाई राख्न चाहन्छु - Give Your Best to the World & the best will come to You automatically.

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियनको मुखपत्र नेबियु सन्देशको यो अङ्कको लागि मेरो अन्तर्वार्ताको लागि अनुरोध गरेकोमा धेरै धेरै धन्यवाद छ । तपाईंहरूले पुराना कर्मचारीहरूलाई सम्भन्नु भएकोमा आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

युनियनबाट व्यवस्थापन समक्ष माग प्रस्तुत

नेपाल बैङ्क लिमिटेडमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीवर्गको हकहित, संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा बैङ्कको दिगो विकासका लागि बैङ्कमा कार्यरत कर्मचारीहरूको वृहत् भेलाबाट मिति २०७०/०४/१३ गते गठन भएको यस नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन केन्द्रीय समितिले बैङ्क विकास र कर्मचारीवर्गका हालसम्म समाधान हुन नसकेका आर्थिक सुविधा, सेवा सुरक्षा तथा वृत्ति विकास सम्बन्धि समस्याहरूलाई सम्बन्धित कर्मचारीहरूसँग छलफल गरी तयार पारेको विगत देखि समाधान हुन नसकेका मागहरूलाई समेत सम्वेदनशिल ढङ्गबाट ग्रहण गरी समाधान गर्नुपर्ने र कर्मचारीहरूका वृत्ति विकास तथा आर्थिक पक्षसँग सम्बन्धित मागहरूलाई पूरा गरी उत्प्रेरणा जगाउने तर्फ बैङ्क व्यवस्थापन अग्रसर हुनुपर्ने विषयलाई गम्भीरतापूर्वक मनन गर्दै समस्या समाधानको लागि मिति २०७२/०४/१३ गते व्यवस्थापन समितिका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत समक्ष बैङ्क विकास र कर्मचारी समस्याहरूलाई समेटी मागहरू पेश गरेको सम्पूर्ण कर्मचारी साथीहरू समक्ष सहर्ष जानकारी गराउन चाहन्छौं । यस विषयमा सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको सदासयता र अमूल्य सहयोग पाईरहने कुरामा हामी आशा एवम् विश्वास राख्छौं ।

हाम्रा मांगहरू

क) बैङ्क विकास सम्बन्धि

- व्यवसायिक दृष्टिकोणले संभाव्य भएको शाखाहरू पुनः स्थापना गर्ने कार्यमा तिब्रता ल्याई बैङ्कको व्यवसाय विस्तार तथा आवश्यकतानुसार शाखाहरूको स्तरोन्नति गरियोस् ।
- हचुवा भरमा दिईरहेको व्याज मिनाहाको परिपाटीलाई अन्त्य गरी निश्चित मापदण्डलाई आधार मानियोस् ।
- व्यवस्थापनका बैठकहरू कारोवार समयमा नराखियोस् साथै अफिस समयमा हुने बैठकहरू बापत बैठक भत्ता दिने व्यवस्था हटाईयोस् ।
- बैङ्क व्यवस्थापनका आर्थिक पक्षहरूलाई पारदर्शी, मितव्ययी र सबल बनाई सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई बैङ्क विकासप्रति विश्वस्त पारियोस् ।
- सामुहिक सौदावाजीका लागि समानुपातिक प्रतिनिधित्व भएको आधिकारीक ट्रेड युनियनको व्यवस्था गर्न माँग गर्दै सोहीअनुरूप नेपाल बैङ्क लिमिटेडमा आधिकारिक ट्रेड युनियनको निर्वाचन गरियोस् ।
- ग्राहकहरूलाई छिटो छरितो र गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न बैङ्कका सबै शाखाहरूमा आवश्यक भौतिक साधन सुविधाहरूको व्यवस्था गरियोस् ।
- बैङ्क भित्र पार्किङको उचित व्यवस्थापन तथा ढल निकासको उचित प्रवन्ध मिलाइयोस् ।
- बैङ्क व्यवस्थापनका नियमित कार्यसञ्चालनमा कर्मचारी विनियमावली विपरितका कार्यहरूलाई निरुत्साहित गर्दै विधि र पद्धतिअनुसार पारदर्शी ढङ्गले कार्यहरू अवलम्बन गरियोस् ।
- बैङ्क भित्र सस्तो सुलभ र सेवामुखी क्यान्टिनको व्यवस्था गरियोस् ।

ख) कर्मचारीका मागहरू सम्बन्धि :

- बोनस ऐन अनुसार संस्थाले गरेको नाफाबमोजिमको रकम वासलातमा छुट्याउनुपर्नेमा विगत केही वर्ष देखि उक्त रकम नछुट्याइएकोले सोही बमोजिम बोनस रकम छुट्याउने व्यवस्था गरियोस् ।
- बैङ्कको अवकास प्रणालिमा एकद्वार प्रणालि लागु

गरियोस् ।

- रिटायरमेन्ट बेनिफिट सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको वृद्धि गरियोस् ।
- बैङ्कमा लामो समयदेखि कार्यरत सम्पूर्ण करार /ज्यालादारी कर्मचारीहरूलाई श्रम ऐनको प्रावधान बमोजिम प्रक्या पुन्याई स्थायी गरियोस् ।
- बैङ्कमा कार्यरत तह-१ देखि तह ९ सम्मका कर्मचारीहरूलाई १ १/२ वर्षको तलव तथा ग्रेड बराबरको सवारी साधन सुविधा (हास कट्टा सहित) उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरियोस् । (मोटरसाइकल खरिद गरेमा - १ १/२ वर्ष) (मोटरसाइकल खरिद नगरेमा - १ वर्ष)
- आ.व.को अन्त्यमा ६ महिना सेवाअवधि पुगेका ज्यालादारी र करारमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई स्थायी सरह सुविधा दिईयोस् ।
- करारमा कार्यरत कर्मचारीहरू अवकास भएर जाँदा उपदानको व्यवस्था गरियोस् ।
- विवाहित महिला कर्मचारीहरूको बाबु आमाको मृत्यु हुँदा क्रिया खर्च उपलब्ध गराउने साविकको व्यवस्था कायम गरियोस् ।
- सम्पूर्ण कर्मचारीले पाउने भौगोलिक अड्ड समानरूपमा प्रदान गरियोस् ।
- उत्पादकत्व भत्ता, बैङ्क वार्षिकोत्सव तथा प्रोत्साहन भत्ता आदिलाई खर्च लेख्ने व्यवस्था गरियोस् ।
- कर्मचारीहरू अवकास भएर जाँदा एक तह पदोन्नति गर्ने व्यवस्था गरियोस् ।
- ७ वर्षको पेन्सन उपभोग गर्ने कर्मचारीहरूलाई सो अवधिमा हुने तलव वृद्धिको फरक रकम समेत दिने व्यवस्था गरियोस् ।
- हा.प. कर्जा बीमा बोनस रकम ९०% उपलब्ध गराईयोस् ।
- घरसम्भार भत्ता स्थानीय र अस्थानीयलाई समान गरियोस् ।
- सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको जीवन बीमा व्यक्तिगतरूपमा गर्ने व्यवस्था गरियोस् ।
- बैङ्कले कर्मचारीहरूलाई दिने दैनिक तथा भ्रमण भत्ता, घरभाडालाई समय सापेक्ष वृद्धि गरियोस् ।

- बैङ्कले कर्मचारीहरूलाई दिने लुगाभत्तालाई समानरूपमा वितरण गरी समय सापेक्ष वृद्धि गरियोस् ।
- बैङ्क सेवामा नयाँ प्रवेश गरेका कर्मचारीहरू हाल बैङ्कबाट राजिनामा गर्ने क्रम बढ्न गएको हुँदा यसको समाधानको लागि निम्न बमोजिम व्यवस्था गरियोस् ।
 - पाँचौं तहसम्म प्रमाणपत्र तह वा +२ योग्यता कायम गरियोस् ।
 - छैठौं तह अधिकृतलाई प्रवेशद्वार गरी माथिका अन्य तह आन्तरिक प्रतियोगिताबाट मात्र पदोन्नति गर्ने व्यवस्था गरियोस् ।
- घरविदा सट्टा तलव उपलब्ध गराउँदा भत्ता सहित उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरियोस् ।
- शेयरकर्जा अन्तर्गत दिएको शेयरकर्जामा व्याज, व्याजको व्याज, पेनाल व्याज हिसाव गर्दा कर्मचारीलाई ठूलो मर्का परेको देखिएको कारण सोको अविलम्ब पुनरावलोकन गराई व्याजदर घटाइयोस् ।
- घर मर्मत तथा शैक्षिक कर्जा लिँदा रिटायरमेन्ट बेनिफिट एयरमार्क गरी दिने व्यवस्था गरियोस् ।
- सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई मासिक रु ५००-मोवाइल खर्च उपलब्ध गरियोस् ।
- सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई वृत्ति विकास र बैङ्क विकासका लागि आवश्यक प्रशिक्षण दिने व्यवस्था गरियोस् ।
- सरुवा प्रणालीलाई व्यवस्थितरूपमा विकास गरी सरुवा अवधि कितान गरी सरुवापत्र दिने व्यवस्था लागु गरियोस् ।
- गाडी सुविधा उपभोग गर्ने सम्पूर्ण कर्मचारीहरूले अफिस समयमा पनि सोही गाडी प्रयोग गर्नुपर्ने व्यवस्था गरियोस् ।
- बैङ्कले आफ्नो स्वामित्वमा रहेको विभिन्न कम्पनीका शेयरहरू विक्री गर्ने क्रममा रहेकोले बैङ्कमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई पनि दिने व्यवस्था गरियोस् ।
- हालैको विनाशकारी भूकम्पका कारण वास्तविक पीडित कर्मचारीहरूको पहिचान गरी सुविधा प्रदान गरियोस् ।

व्यवस्थापक र ट्रेड युनियनको भूमिका

-पि.एल.जोशी

देशमा ०४६ सालको परिवर्तन पछि आएको ट्रेड युनियनको भूमिका र त्यसका दायित्वहरूको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दा नेपाल बैङ्कमा ट्रेड युनियनहरू एक पछि अर्को स्थापित भईरहेको देखिन्छ र ट्रेड युनियनहरूको भूमिका पनि एउटा चलचित्रका निर्देशकले दिईएको भूमिकाअनुरूप कर्मचारीहरूको बौद्धिक विकास, हकहित, सुरक्षा र श्रम ऐनको रक्षा गछ्छ भन्ने आधारमा सबैले आ-आफ्नो ठाउँबाट निर्वाह गरिरहेको जस्तो देखिएको छ।

एउटा सच्चा कर्मचारीहरूको हकहित सुरक्षा तब मात्र सम्भव हुन्छ, जब व्यवस्थापन समक्ष सुमधुर कायम गरी कर्मचारीहरूको माग, सुविधा, बौद्धिक विकास र व्यवस्थापनमा सुधारको लागि गरिने प्रयास सफल हुन्छ। तर विडम्बना के रहेको छ भने यस्तो संकल्प लिई श्रम ऐनको बाटो हिंड्नुपर्ने ट्रेड युनियनहरू व्यवस्थापन परिवर्तनसंगै पार्टी र दलहरूको घोषित वा अघोषित भातृसंगठनको रूपमा विकास हुँदै स्थापित हुन पुगे। यस्ता ट्रेड युनियनहरूले कसरी कर्मचारीहरूको माग, श्रम ऐनको रक्षा र ट्रेड युनियनको विकास गर्ला ? ट्रेड युनियनमा लागेर पार्टी तथा दलको उद्देश्य, सिद्धान्त र नीतिलाई अपनाउनु नै छ भने किन स्वाभिमानी कर्मचारीलाई झुठो आश्वासन बाँडेर तिनीहरूको स्वाभिमानमा खेल्नु भनी आज ट्रेड युनियनका अग्रजहरूलाई प्रश्न गरिरहेका छन्।

आजको २१ औं शताब्दि खुल्ला समाज, खुल्ला अर्थतन्त्र र खुल्ला राजनितिमा अधि बढिरहेको छ ? देशमा २०४६ सालको व्यवस्था परिवर्तनसंगै नेपाल बैङ्कमा पनि व्यवस्थापन तथा नीतिहरूमा परिवर्तन भईरहेको छ। देशमा सरकार परिवर्तनसंगै दलगत रूपमा नै सरकारी, अर्धसरकारी तथा संस्थानलगायत अन्य निकायहरूमा सोही सरकारको व्यवस्थापन समिति वा सञ्चालक समिति गठन गरिने परम्पराको थालनी भयो। व्यवस्थापन समितिले पनि त्यसै अनुरूपको भूमिका निर्वाह गर्न थाले। यस्तैस्वरूपको क्रियाकलापले गर्दा आजसम्म पनि नेपाल बैङ्कले आर्थिक विकासमा प्रतिस्पर्धा गर्नुभन्दा यथास्थितिमा नै रहेको देखिन्छ। नेपाल बैङ्क देशकै पुरानो तथा पहिलो बैङ्क हो।

यसका नीति, निर्माण र व्यवस्था पनि पुरानै रहेको छ। यसले कुनै पनि नवयुग, नवसमाज, नवव्यवस्था, खुल्ला अर्थतन्त्र र नव प्रतिस्पर्धामा ठोसपूर्ण कदम चाल्न सकेको देखिँदैन। आफ्नो राजनैतिक स्वार्थसिद्ध गर्न भागबण्डामा नै समय खर्चिरहेकाले नव सोचका लागि समय अभाव भैरहेको देखिन्छ। तसर्थ नेपाल बैङ्कको विकास गर्न एक स्वतन्त्र, स्वच्छ नीति बनाई संस्था, ग्राहकवर्ग र आम कर्मचारीको हितमा सञ्चालन गर्न दिईएको भए यो इतिहास बोकेको पुरानो बैङ्क मात्र नभै नेपालकै एक उच्च गुणस्तरिय दरिलो बैङ्कको पहिचान दिन मार्गप्रशस्त भई नवयुगमा प्रवेश गरी नव आयाम र उमंगका साथ आफ्नो शाखलाई उच्च राख्न बैङ्क सक्षम हुने थियो। यस कार्यमा बैङ्क भित्रका ट्रेड युनियनहरूले पनि आफ्नो पार्टी वा दलको स्वार्थसिद्ध गर्नुभन्दा बैङ्क विकासको कार्यमा हातेमालो गरी एक कदम अधि बढ्नु पर्दछ। किनभने बैङ्कमा कार्यरत कर्मचारीहरू बौद्धिक, मानसिक र प्रयोगात्मकरूपमा अधि बढ्न सक्षम छन्। कर्मचारीहरूको यही सक्षमतालाई सही समयमा सही रूपमा सही तरिकाले व्यवस्थापनले प्रयोग गर्न नसकेको मात्र हो।

अतः व्यवस्थापनले उपयुक्त समयमा उपयुक्त नीति, उद्देश्य, सिद्धान्तलाई परिचालन गर्न सकेको खण्डमा नव इतिहासको निर्माण गर्न सकिन्छ। ट्रेड युनियनहरूले पनि त्यतिकै नै आ-आफ्नो स्थानबाट दायित्व वहन गर्दै भूमिका निर्वाहकासाथ सहयोग गर्नुपर्छ। यसो भनिरहँदा ट्रेड युनियनहरूले श्रम हकको रक्षा गर्दै ट्रेड युनियन आन्दोलनलाई सफल बनाउने विषयलाई ओभेलमा पार्नु हुँदैन। नेपाल बैङ्क रहे कर्मचारी रहन्छ, कर्मचारी रहे मात्र ट्रेड युनियनहरू रहन्छन् भन्ने विषयको आत्मबोध हुनुपर्छ। एउटा विचारनिय पक्ष के रहेको छ भने कतै व्यवस्थापनमा रहेकाहरू व्यवस्थापकको भूमिकामा नभई ट्रेड युनियनको भूमिकामा र ट्रेड युनियनहरूले ट्रेड युनियनको भूमिकामा नभई व्यवस्थापकको भूमिका निर्वाह गरिरहेका त छैनन् ? बैङ्क भित्रकै उदाहरणलाई केलाएर हेर्दा श्रम ऐनको नियमानुसार दर्ता प्रकृयाको

कार्यान्वयन गर्दा बैङ्कका उच्च व्यवस्थापकहरूको रोहवरमा बैङ्क प्राङ्गणमा उपस्थित भै कार्यान्वयन गरेको देख्दा कतै व्यवस्थापनले त ट्रेड युनियनको भूमिका निर्वाह गरिरहेको छैन ? भन्ने प्रश्न खडा भएको छ। बैङ्कका व्यवस्थापकको भूमिका के हो र ट्रेड युनियनहरूको भूमिका के हो भन्ने विषयमा आम कर्मचारी र ग्राहकहरू अन्यायमा रहेका छन्। हिजो ट्रेड युनियनमा अग्रज भूमिका निर्वाह गरेकाहरू आज स्वयम् व्यवस्थापनमा रहँदा व्यवस्थापनको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्छ। आफ्नो दायित्व वहन गर्न नसकी ट्रेड युनियनको भूमिका निर्वाह गर्दा नै नेपाल बैङ्कमा ट्रेड युनियनहरू स्थापित हुँदै जानुमा आश्चर्य हुनुपर्ने जस्तो लाग्दैन।

बैङ्क व्यवस्थापकहरू तटस्थ रही आफ्नो दायित्वलाई कायम गर्दै बैङ्क विकासमा लाग्नु पर्दछ। त्यस्तै नेपाल बैङ्कमा यथाशिघ्र CBA चुनाव गरी आधिकारीक ट्रेड युनियनको स्थापना गर्नु जरुरी देखिन्छ। अन्यथा पार्टी सिद्धान्त र उद्देश्यलाई पूर्ति गर्नुबाहेक व्यवस्थापन र ट्रेड युनियनहरूले न त बैङ्क विकास गर्न नै सक्छ, न त ट्रेड युनियन र श्रम ऐनलाई रक्षा नै गर्न सक्छ। प्रमुख विषय भनेको नेपालीहरूको विश्वास र आस्थालाई खस्किन गई नेपाल बैङ्क इतिहासमा मात्र सीमित हुनुपर्ने समय आउन सक्ने कुरामा सचेत हुनुपर्दछ। व्यवस्थापनले जितिसक्दो चाँडो ट्रेड युनियनको हकहित र अधिकारलाई कुण्ठत बनाउने नभई संरक्षण गर्ने र बैङ्क विकास तथा कर्मचारीहरूको सुरक्षा ग्यारेण्टीलाई प्राथमिकता दिई अधि बढ्ने कार्यमा आफूलाई सक्षम बनाउन सक्नुपर्दछ।

नेपाल बैङ्कमा आधिकारीक ट्रेड युनियन स्थापित गर्न व्यवस्थापनले कुटनैतिक तथा राजनैतिक पहलबाट भएपनि नेपाल बैङ्कमा रहेका युनियनहरूसंग वार्ता छलफल गरी CBA को चुनाव गर्नुपर्ने आजको प्रमुख आवश्यकता भै सकेको छ, अन्यथा नेपालीको पुरानो बैङ्क नेपाल बैङ्क विश्वासिलो बैङ्क हाम्रो बैङ्क नेपाल बैङ्क भन्ने नारामा मात्र सिमित हुनेछ। नेपाली जनताको विश्वासको जगमा स्थापित लक्ष्मी नै विलय भई गयो भने यसको दायित्व कसले वहन गर्ने ? व्यवस्थापनले कि ट्रेड युनियनहरूले ?

Cost Benefit Analysis as a tool to evaluate projects

Kamal Regmi, Assistant Manager
Nepal Bank Limited

Abstract:

Planning is necessary to achieve any predetermined goals and objectives. Development planning enables the countries to use the scarce resources in efficient way among the various alternatives. Development planning also helps the countries to stabilize the economy even in recession and depression conditions. It not only include infrastructure development like transportation projects but also development of social aspects such as education projects. Among various tools and techniques of evaluating investment projects of development planning, Cost Benefit Analysis (CBA) is very important and frequently used method of evaluating the projects. This paper discusses about the CBA, its methods, uses and limitations with the help of an example.

Key Words: CBA, Shadow Prices, Discount Rate etc.

Introduction of Development Planning:

Planning is an essential and pivotal means of guiding and accelerating economic growth. No any economy can achieve higher economic growth without implementation of effective planning system. Developing planning is a way of rationally using the available scarce resources of a country to attain pre-determined socio-economic objectives of the economy in systematic way. It is concerned with the development of a society or a nation as a whole. Development planning is an organized, conscious and continual attempt to select the best available alternatives (means) for achieving pre-determined specific goals. It is a complex and multi-dimensional phenomenon; which establishes the relationship between means and ends.

The concept of development planning was first introduced by the then Soviet Union in 1928 AD. Soviet Union was least affected at the time of great depression of 1930's due to implementation of development planning. Development planning is neither socialism nor capitalism nor the state intervention; it is simply a technique or development tool to attain the pre-determined socio-economic goals of the nation. Development planning is a deliberate governmental attempt to coordinate economic decision making over the long-run and to influence, direct and control the level and growth of the nation's principle economic variables

to achieve a predetermined set of development objectives.

Introduction of CBA as a Tool of development Planning:

Cost-Benefit Analysis (CBA) is a tool to judge a project under development planning by quantifying costs as well as benefits of marketable or pecuniary and non-pecuniary consequences. CBA estimates and totals up the equivalent money value of the benefits and costs to the community of projects to establish whether they are worthwhile. These projects may be dams and highways or can be training programs and health care systems.

The concept of CBA was initiated by French engineer com economist A. J. Dupitt in 1848 AD through consumer's surplus. One of the problems of CBA is that the computation of many components of benefits and costs is intuitively obvious but that there are others for which intuition fails to suggest methods of measurement. Therefore some basic principles are needed as a guide. But it is very important tool to evaluate the development as well as social projects. As example of evaluating social projects is explained below:

Evaluation of Education Project:

- There are pecuniary as well as non-pecuniary benefits of education projects which must be considered while evaluating education projects.
- In case of primary and secondary education projects there are the

following three objectives:

- Expand the coverage
- Improve the score of the students
- Reduce recurrent education cost

For all the above objectives, it is not necessary to conduct CBA because they can be evaluated by using CE (cost effectiveness) or WCE (weighted cost effectiveness).

- In case of secondary education projects: CE, WCE and CBA all can be done. Especially for labor supply prospect from supply of graduate CBA is mostly applicable.
- In case of University level, it is mostly correlated with the labor prospect, so CBA is applicable.

Categories of cost in education project:

1. Personal cost: It includes the expenditures made on full time staff, part time employees, consultants and volunteers. (If wage can't reflect economic cost of the services, we should attempt to find the opportunity cost).
2. Physical facilities cost: It includes the expenditures made on class rooms, administrative cost, recreation grounds etc. except machineries and tools. (In case of donated land, its cost should be included if it has alternative use).
3. Equipments and materials cost: it includes the expenses like furnishing, instructional equipments (computers, projectors), materials

(papers, markers). Donated materials cost should also be included if it has alternative cost.

4. Clint Inputs cost: It includes the expenses like direct outlets transportation to school, uniform (if provided by the project itself), Parent's time to school, student's time etc.
5. Other costs: Utilities cost, insurance charge, maintenance cost, trainings and research expenses.

Benefits in education project:

1. In-school benefits: gain in the efficiency of the education project.
2. Out-of-school benefits: Improvement of the income earning skills of the students and externalities, social benefit accruing beyond project beneficiaries'.
 - Education project aims to increase the productivity over life time.
 - Its evaluation process includes :-
 - a) Estimating the relevant age earnings profiles to obtain the increment in each age.
 - b) Discounting the stream of

incremental earnings to the time to graduation using an appropriate discount rate.

Conclusion:

Cost-Benefit Analysis (CBA) estimates and totals up the equivalent money value of the benefits and costs to the community of projects to establish whether they are worthwhile. These projects may be dams and highways or can be training programs and health care systems and other investment Projects. The impact of a project is the difference between what the situation in the study area would be with and without the project. This that when a project is being evaluated the analysis must estimate not only what the situation would be with the project but also what it would be without the project. Comparison of with and without projects helps to measure the actual costs of projects and the benefits of the projects. If net benefit of the project is positive, the project is accepted and if net benefit is negative the project is rejected. Even though this tool has so many problems regarding evaluation of projects but it is very important gate pass for success projects.

References:

- Belli, P., Anderson J., Barnum H., Dixon J and Tan J. (1998). Handbook on Economic Analysis of Investment Operations. Operational Core Services Network Learning and Leadership Center, World Bank.
- Colorado Department of Public Health and Environment, Vaccine Preventable Diseases in Colorado (<http://www.cdph.state.co.us/de/epidemiology/vaccinepreventable2000.pdf>), Visited on 5 January 2011.
- Jenkins, G. and A.C. Harberger, 1992, Manual: Cost Benefit Analysis of Investment Decisions, mimeo, pp. 6:1.
- Samuelson, W.F. and Marks, S.G. (2008), Managerial Economics 5th Edition, Willey Student Edition, Willey India Pvt. Ltd., New Delhi.
- Wen, Z., Chen, J. (2007). A cost-benefit analysis for the economic growth in China. Department of Environmental Science & Engineering, Tsinghua University, Beijing 100084, China.

**बडा दशैं तथा
तिहारको हार्दिक
मंगलमय शुभकामना**

प्रो. विरेन्द्र मान सिंह श्रेष्ठ

कैदार स्टोर

इन्द्रचोक, काठमाडौं, नेपाल

फोन : ४-२२४९६९, ९८४९-५९९२६०

**बडा दशैं
तथा तिहारको हार्दिक
मंगलमय शुभकामना**

 श्री शिरडी साई महिला बचत
तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

ल.पु.उ.म.न.पा., बडा नं. १०,
ललितपुर, नेपाल

फोन : ५०९९७३५

*Happy Dashain, Tihar
and Nepal Era 1136*

Rejendra Man Shrestha
Director

ROCHAK HAND-KNIT CRAFT
Manufacturer and Wholeseller of
Handmade Wollen Sweter,
Cotton and Natural Fiber

P.O. Box 10005, 63/48 Pahikwa Marg, Naya Bazar
(Town Planning), Kathmandu-16, Nepal
E-mail: rochakhandkintcraft@hotmail.com
Website: www.rochakhandkntcraft.com.np

Medico Home

Dharmapath, New Road, Ph. 4247817
E-mail: medicohom@hotmail.com

Our Services:

*General medicine, General Surgery, Ghynae & Obs.
Dermatologist, Endoscopy, Pediatrician, Orthopedic,
E.N.T., E.C.G., Dental, X-Rays, Pharmacy, Homeopathy,
Pathology Laboratory, U.S.G. (Ultra Sono Gram)*

R. K. COMPUTERS

3rd Floor, Ratna Plaza
New Road, Kathmandu, Nepal
Phone No.: 4-222840, 4-244607, 4-244118
Email: r_k.computer@hotmail.com

महासचिवको केरला भ्रमण

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियनका महासचिव राजुराम मुनिकर्मी भारतको केरलामा Federation of Indian Blood Donors Organization (FIBDO) को आयोजनामा मिति २०१५ अक्टोबर ३ र ४ मा भएको दुईदिने BLODCON 2015 कार्यक्रममा सहभागी हुनुभयो ।

पुपु औ साधारण सभा सम्पन्न

नेपालको पहिलो बैङ्क, नेपाल बैङ्क लिमिटेडको ५५ औ साधारण सभा मिति २०७२ असार २४ गते काठमाडौंमा सम्पन्न भएको छ ।

करीव १७ वर्ष पछि सम्पन्न सभामा बैङ्कको सञ्चालक समितिका तत्कालिन अध्यक्ष मधुसुदन पोखरेलले आ.व. २०७०/७१ को वार्षिक प्रतिवेदन र भावी योजना प्रस्तुत गर्नुभयो । आ.व. २०७०/७१ को वित्तीय स्थिति समग्रमा सन्तोषजनक रह्यो । शेयर पूँजीमा भएको उल्लेख्य वृद्धिले गत वर्ष ऋणात्मक रहेको पूँजीकोष अनुपात यस आर्थिक वर्षमा धनात्मक भै ४.५५ प्रतिशत रहेको छ । हाल बैङ्कको सेयर पूँजी संरचनामा नेपाल सरकारको ६२.२% तथा सर्वसाधारण एवं कर्मचारीहरूको ३७.८% कायम हुन आएको छ । आ.व. २०७०/७१ मा विभिन्न चुनौतीहरूको बावजुद पनि बैङ्कले रु.७ करोड ७० लाख खुद नाफा कमाएको छ ।

सो साधारण सभामा यस युनियनका तर्फबाट नि. अध्यक्ष रविनाथ श्रेष्ठको सहभागिता रहेको थियो ।

नेबैलि कर्मचारीहरूको आर्थिक सहयोग

बैशाख १२ गते गएको विनाशकारी भूकम्पबाट पिडितहरूको राहतको लागि नेपाल बैङ्क लिमिटेडमा कार्यरत कर्मचारीहरूबाट संकलित रु. ८७ लाख २५ हजार ६ सय ५ रुपैया प्रधानमन्त्री दैवी प्रकोप उद्धार कोषमा जम्मा गरेको छ । उक्त रकम कर्मचारीहरूबाट स्वैच्छिकरूपमा संकलित ५ दिन बराबरको तलब रकम हो । यस अघि भूकम्पबाट पिडितहरूको राहतको लागि बैङ्कको तर्फबाट रु. १५ लाख प्रधानमन्त्री दैवी

प्रकोप उद्धार कोषमा जम्मा गरिसकेको छ । राहतको लागि संकलित रकम बराबरको चेक जेठ १५ गते एक कार्यक्रमका बीच तत्कालिन प्रधानमन्त्री सुशील कोइरालालाई हस्तान्तरण गरेको थियो । हस्तान्तरण कार्यक्रममा बैङ्कका प्रमुख कार्यकारी अधिकृत श्री देवेन्द्र प्रताप शाह, महाप्रबन्धक दुर्गाराज रेग्मी तथा नेपाल बैङ्क लिमिटेड कर्मचारी युनियनका प्रतिनिधिहरूको उपस्थिति रहेको थियो ।

हार्दिक श्रद्धाञ्जलि

राष्ट्रवादी महासेनानी एवं राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी नेपालका महामन्त्री **चन्द्रबहादुर गुरुङ्ग** को असामयिक निधनले राष्ट्रले एक कर्मठ जुभार, राष्ट्रभक्त गुमाउन पुगी राष्ट्रिय प्रजातन्त्र पार्टी नेपालमा अपूरणीय क्षति हुन पुगेको छ । यस दुखद घडीमा पार्टी एवं सम्पूर्ण परिवारजनमा धैर्यधारण गर्ने शक्ति प्रदान गरुन् भनी श्री पशुपतिनाथसँग प्रार्थना गर्दै सम्पूर्ण परिवारजनमा हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछौं ।

स्व. चन्द्रबहादुर गुरुङ्ग
जन्म : २०११/०६/२६
स्वर्गरोहण : २०७२/०६/१६

नेपाल बैङ्क कर्मचारी युनियन
केन्द्रीय समिति परिवार

बडा दशै, तिहार तथा नव वर्ष (न्हूदँ) को हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौ ।

ALIEN SAVING & CREDIT CO-OPERATIVE LTD.
एलियन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.
4th Floor - Shiva Arcade, Basantapur, Kathmandu, Nepal
Phone No.: 4222170, 4223855, E-mail: aliencop@live.com

बडा दशै तथा तिहार तथा नव वर्ष (न्हूदँ) को हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौ ।

निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण निगम प्रा.लि.
टंगाल काठमाडौं,
फोन : ४४१०६५९, ४४२१२४१, E-mail: dicgc@ntc.net.np

प्रोग्रेसिभ फाइनेन्स लिमिटेड
Progressive Finance Limited

Pako, Newroad,
GPO Box No. 10390, Kathmandu
Tel: 4246402, 4242244,
Fax: 977-1-246403

मुद्दती निक्षेप:

समय	३ महिने	६ महिने	१ वर्ष	२ वर्ष	३ वर्ष
मासिक			१०.५०%	१०.७५%	११.००%
त्रैमासिक			११.००%	११.५०%	१२.००%
म्याद पश्चात्	१०.००%	१०.२५%	११.५०%	१२.००%	१२.५०%

मुद्दती निक्षेप:

शीर्षक	ब्याजदर	न्यूनतम मौजदात	ब्याज पूँजीकृत गरिने समय
सामान्य बचत	७.५-८.००%	रु. २००/-	मासिक
प्रोग्रेसिभ सुपर	९.२५%	रु. २५, ०००/-	मासिक
बाल बचत	१०.००%	रु. २००/-	मासिक